

Verkenning van brede welvaart 'later' voor Caribisch Nederland

Monitor Brede Welvaart en SDG's Caribisch Nederland
27 november 2025

In de Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals (MBW & SDG's) Caribisch Nederland wordt de brede welvaart van de drie bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba in kaart gebracht. Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu, en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties, of van die van mensen elders in de wereld. Het monitoren van brede welvaart biedt een integraal overzicht van de staat en de ontwikkeling van de samenleving, om zo beleidskeuzes te ondersteunen die zowel de huidige als toekomstige generaties ten goede komen.

De MBW & SDG's Caribisch Nederland bevindt zich momenteel in de ontwikkelfase. In de huidige editie wordt – van de drie dimensies van brede welvaart – enkel de brede welvaart 'hier en nu' gemonitord. De ambitie is om de monitor te laten doorgroeien tot een volwaardig instrument dat alle dimensies van brede welvaart omvat. Een belangrijke volgende stap is de ontwikkeling van de dimensie 'later' voor Caribisch Nederland.

Het CBS monitort deze dimensie 'later' voor Europees Nederland in de reguliere Monitor Brede Welvaart en de SDG's en de regionale Monitor Brede Welvaart. De specifieke context van de Caribische eilanden vraagt echter om een eigen invulling: concepten, indicatoren en gegevensbronnen die in Europees Nederland toepasbaar zijn, zijn niet altijd relevant of beschikbaar voor Caribisch Nederland. Deze theoretische verkenning vormt daarom een eerste stap in de ontwikkeling van brede welvaart 'later' voor Caribisch Nederland, met als doel om deze dimensie te kunnen monitoren in toekomstige edities van de MBW & SDG's Caribisch Nederland.

Brede Welvaart 'Later'

Brede welvaart 'hier en nu' betreft de persoonlijke kenmerken van mensen en de kwaliteit waarin zij leven; meer in het algemeen hun materiële welvaart en welzijn, en hun beleving daarvan. De keuzes die alle inwoners in Caribisch Nederland gezamenlijk 'hier en nu' maken, hebben consequenties voor brede welvaart van de volgende generaties in Caribisch Nederland. De brede welvaart 'later' gaat over de hulpbronnen die de volgende generaties nodig hebben om minimaal hetzelfde niveau van brede welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie.

Allerlei hulpbronnen zijn nodig om de kwaliteit van leven op peil te houden, of te vergroten. Deze hulpbronnen worden ook wel 'kapitalen' genoemd. Er worden vier vormen onderscheiden: natuurlijk, economisch, menselijk en sociaal kapitaal. Wanneer de huidige generatie de beschikbare kapitalen uitput of verslechtert, kan de volgende generatie niet hetzelfde niveau van brede welvaart 'hier en nu' bereiken. De hoeveelheid kapitaal per inwoner moet daarom op zijn minst gelijk blijven, willen de volgende generaties een zelfde of hoger niveau van brede welvaart kunnen bereiken.

Mensen zetten 'hier en nu' hun hulpbronnen, of kapitalen, in om hun leven vorm te geven. Ze maken hierbij hun eigen keuzes op basis van hun persoonlijke behoeften, voorkeuren en mogelijkheden. Een deel van deze hulpbronnen, zoals het economisch kapitaal, wordt verzorgd door politiek en bestuur, maatschappelijke instellingen, het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld. Sommige van deze hulpbronnen vervullen een publieke functie zonder dat iemand daarvoor verantwoordelijk is, zoals de natuurlijke processen die zorgen dat de planeet leefbaar is. Ook bij sociaal kapitaal is geen directe verantwoordelijke: dit komt vooral voort uit sociale interacties en niet omdat ze formeel worden vastgesteld.

De beschikbaarheid van hulpbronnen is op zichzelf niet voldoende. Het gaat ook om de mogelijkheden om deze hulpbronnen daadwerkelijk te gebruiken. Daarbij gaat het om de mate van regie die mensen hebben en ervaren over hun eigen leven en over hun toekomst.

Natuurlijk kapitaal

Natuurlijk kapitaal gaat over alle natuurlijke hulpbronnen die door mens, maatschappij en economie worden gebruikt. Het omvat de bodem, water en lucht, evenals de natuurlijke ecosystemen zoals bossen en koraalriffen, met de daarin voorkomende planten- en diersoorten. Deze natuur draagt bij aan allerlei aspecten van brede welvaart, zoals welzijn, gezondheid en vrijetijdsbesteding. In Caribisch Nederland speelt de natuur bovendien een belangrijke rol in het toerisme, en vormt daarmee een belangrijke pijler van de lokale economie. De hoeveelheid en kwaliteit van deze natuurlijke hulpbronnen bepalen dus mede of de eilanden ook in de toekomst kunnen blijven voorzien in de behoeften van de lokale bevolking.

Het natuurlijke kapitaal wordt bepaald door zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de natuur. De kwantiteit verwijst naar de omvang en verspreiding van natuurlijke ecosystemen op land en zee, zoals bossen, struiklandschappen, mangroves en koraalriffen. Deze ecosystemen leveren de ecosysteemdiensten waar mensen direct of indirect gebruik van maken. De kwaliteit heeft betrekking op de ecologische conditie van deze ecosystemen, bijvoorbeeld de bodemgezondheid, de luchtkwaliteit en de waterkwaliteit. Ook de staat van het koraal hoort hierbij; dit behoort tot de meest waardevolle, maar ook meest kwetsbare onderdelen van het natuurlijk kapitaal van Caribisch Nederland.

De biodiversiteit is nauw verbonden met de kwaliteit van de natuur. Caribisch Nederland is onderdeel van een wereldwijde biodiversiteitshotspot, met een grote soortenrijkdom en veel endemische soorten die nergens anders voorkomen. Deze biodiversiteit is niet alleen ecologisch waardevol, maar draagt ook sterk bij aan het toerisme en aan de cultuur en identiteit van de eilanden. De verspreiding en samenstelling van de natuurlijke ecosystemen, en daarmee de biodiversiteit, verschillen sterk per eiland. Het is belangrijk dat er monitoring plaatsvindt op een manier die recht doet aan de lokale context, maar wel vergelijkbaar is tussen de eilanden.

Onder het natuurlijk kapitaal vallen ook de voorraden van natuurlijke hulpbronnen, zoals de hoeveelheid grondwater en de mate van voedselvoorziening. Kleine eilanden, zoals Caribisch Nederland, zijn sterk afhankelijk van natuurlijke hulpbronnen elders in de wereld. De eilanden kunnen niet volledig voorzien in hun eigen voedselvoorziening en ook het grondwater is zeer schaars. Wel wordt er geïnvesteerd in technologieën om zoutwater om te zetten in drinkwater.

Om de staat en veranderingen van het natuurlijk kapitaal goed te kunnen volgen, is het van belang om de volgende onderwerpen te monitoren:

- *Omvang van natuurlijke ecosystemen (op land en zee);*
- *Kwaliteit van natuurlijke ecosystemen (op land en zee);*
- *Biodiversiteit op de eilanden;*
- *Mate van zelfvoorziening in natuurlijke hulpbronnen, zoals water en voedsel.*

Economisch kapitaal

Het economische kapitaal omvat de machines en werktuigen, de ICT, het kenniskapitaal en de infrastructuur die worden gebruikt om goederen en diensten te produceren, waarmee inkomens worden verdiend en in de materiële behoeften van mensen kan worden voorzien. Ook wordt bij economisch kapitaal gekeken naar vermogens en schulden van huishoudens. Schuld wordt daarbij gezien als negatief kapitaal, waartegenover bezittingen staan. Om de verschillende onderdelen van economisch kapitaal op te bouwen, zijn investeringen nodig. Investerings- en kapitaalgoederenvoorraden (zowel fysiek als kennis) kunnen worden afgeleid uit de Nationale Rekeningen.

Caribisch Nederland heeft een diensteneconomie die voor een belangrijk deel draait om het toerisme. Een deel van de kapitaalgoederenvoorraad die voor het toerisme nodig is, is lokaal aanwezig. Deze is zowel economisch (bijvoorbeeld havens, hotels, infrastructuur) als natuurlijk (bijvoorbeeld stranden, koraalriffen). De internationale cruiseschepen die toeristen naar de eilanden brengen, horen echter niet bij de lokale kapitaalgoederenvoorraad. Zo is Caribisch Nederland voor een deel van haar economische kapitaal afhankelijk van beslissingen die elders worden genomen.

Om de staat en veranderingen van het economisch kapitaal goed te kunnen volgen, is het van belang om de volgende onderwerpen te monitoren:

- *Fysieke kapitaalgoederenvoorraad;*
- *Kenniskapitaalgoederenvoorraad;*
- *De hoeveelheid schulden van huishoudens;*
- *De hoeveelheid vermogen (bezittingen) van huishoudens.*

Menselijk kapitaal

Menselijk kapitaal heeft binnen de brede welvaartscontext vooral een economische interpretatie: meer menselijk kapitaal draagt bij aan de beschikbaarheid van gezonde en goed opgeleide arbeidskrachten voor de economie.¹ Tegelijkertijd kan menselijk kapitaal gezien worden als een middel dat mensen in staat stelt om zelf regie over hun leven te houden. De kennis en vaardigheden die iemand bezit, of kan opbouwen dankzij toegang tot onderwijs, stellen mensen beter in staat om eigen keuzes te maken. De hoeveelheid en kwaliteit van menselijk kapitaal zijn daarmee afhankelijk van publieke onderwijsvoorzieningen en van private investeringen in onderwijs en trainingen (zoals een 'leven lang ontwikkelen').

In Caribisch Nederland speelt migratie een belangrijke rol in de ontwikkeling van menselijk kapitaal. De eilanden hebben beperkte mogelijkheden voor mbo, hbo of wo-onderwijs, waardoor jongeren die verder willen leren, de eilanden tijdelijk of langdurig moeten verlaten. Veel van hen keren pas na lange tijd, of niet, terug. Er ontstaat een vicieuze cirkel: mensen vertrekken vanwege de beperkte onderwijsmogelijkheden, en door hun vertrek ontbreekt de maatschappelijke en economische druk om deze mogelijkheden te creëren. Dit patroon heeft hoogstwaarschijnlijk effect op de leeftijdsopbouw naar onderwijsniveau, met name onder de werkzame bevolking van ongeveer 25 tot 50 of 65 jaar, en in de grijze druk.² De emigratie en immigratie van mensen met een bepaald kennis- en vaardighedenniveau hebben dus invloed op de lokale beschikbaarheid van menselijk kapitaal, en daarmee de brede welvaart 'later'.

Daarnaast is gezondheid een belangrijke voorspeller voor de mate waarin mensen in staat zijn hun leven vorm te geven en een hogere mate van brede welvaart te bereiken. De gezondheid van de huidige generatie heeft indirect invloed op de gezondheid van de volgende generatie. Patronen in leefstijl (zowel in gezinnen als in gemeenschappen en sociale groepen) worden overgedragen van de ene op de andere generatie, onder andere door culturele gewoontes en door plaatsgebonden factoren. Hierbij spelen onder andere de kwaliteit van de leefomgeving en de beschikbaarheid van supermarkten, medische en andere voorzieningen een rol.

Om de staat en veranderingen van het menselijk kapitaal goed te kunnen volgen, is het van belang om de volgende onderwerpen te monitoren:

- *Het opleidingsniveau van de werkzame bevolking (25 tot 35 jaar oud en 35 tot 50 jaar oud);*
- *Emigratie en immigratie van jongeren (tot 35 jaar oud);*
- *Gezonde levensverwachting (ervaren gezondheid plus levensverwachting).*

Sociaal kapitaal

Sociaal kapitaal gaat over de kwaliteit van sociale verbanden in de samenleving. Herhalende en positieve sociale interactie draagt bij aan het opbouwen en versterken van vertrouwen. Er is vertrouwen nodig om sociale verbanden aan te gaan. Vertrouwen en sterke sociale relaties zijn een randvoorwaarde voor een functionerende samenleving en economie. Sociaal kapitaal wordt, vanuit brede welvaart, breed geïnterpreteerd. Institutioneel kapitaal wordt daarom ook onder sociaal

¹ Menselijk kapitaal hangt ook samen met sociaal kapitaal (Goldin & Katz, 1999).

² Grijze druk is de verhouding tussen het aantal mensen van 65 jaar of ouder en het aantal mensen van 20 tot 65 jaar.

kapitaal geplaatst. Vanuit sociaal kapitaal gaat het hierbij om de kwaliteit en toegankelijkheid van instituties.

Sociaal kapitaal wordt wel gezien als ‘*enabler*’. Het draagt bij aan de andere drie vormen van kapitaal. Sociale netwerken helpen bijvoorbeeld in het opbouwen van kenniskapitaal voor de economie (economisch kapitaal), bij het ontwikkelen van kennis en vaardigheden op persoonlijk niveau (menselijk kapitaal), en kunnen bijdragen aan het voorkomen van overexploitatie van natuurlijke grondstoffen (natuurlijk kapitaal).

Sociale samenhang vormt een belangrijke kracht binnen sterke sociale relaties en speelt daarmee een belangrijke rol in het sociaal kapitaal. Sociale samenhang gaat over het meedoen van mensen in de samenleving en het vertrouwen dat men heeft in anderen en in instituties. Dit kan betrekking hebben op de gemeenschap in de wijk of buurt waar iemand woont, maar ook over de gehele samenleving waar iemand onderdeel van uitmaakt, zoals het eiland waarop diegene woont of het gehele Koninkrijk. De aanwezigheid van sociale samenhang is niet voldoende. Het gaat bij brede welvaart ook om de mogelijkheden er gebruik van te maken. Hierbij spelen sociale inclusie en sociale deprivatie een rol. Er is sprake van sociale deprivatie als minstens twee van de volgende domeinen onvoldoende aanwezig zijn: sociale participatie, toegang tot instituties, materiële welvaart en het gevoelsmatig onderdeel zijn van de gemeenschap en/of samenleving.³

Vertrouwen kan gaan over het hebben van vertrouwen in andere mensen en in instituties. Onderling vertrouwen draagt niet alleen bij aan welzijn, maar is ook nodig voor een functionerende samenleving en daarom belangrijk voor toekomstige generaties. Er is een verschil tussen vertrouwen binnen een gemeenschap en vertrouwen in andere mensen in het algemeen. Door de sociale, maatschappelijke en economische verschillen binnen Caribisch Nederland is het belangrijk om niet alleen naar het algemene beeld te kijken, maar ook naar de verschillen in vertrouwen op gemeenschapsniveau (zoals het wijkniveau).

Daarnaast is vertrouwen in instituties nodig om een samenleving te laten functioneren en voor de instituties om te kunnen investeren in de toekomst. In Caribisch Nederland werken sommige instituties anders dan in Europees Nederland. Denk hierbij aan de rechterlijke macht waarin met verschillende eilanden wordt samengewerkt. Daarnaast kan door culturele verschillen en de fysieke afstand het vertrouwen in lokale en Europees Nederlandse instituties verschillen. Het is daarom zinvol om in de monitoring onderscheid te maken tussen verschillende soorten instituties en het vertrouwen dat inwoners van de eilanden daarin hebben.

Om de staat en veranderingen van het sociaal kapitaal goed te kunnen volgen, is het van belang om de volgende onderwerpen te monitoren:

- *Sociale samenhang op het eiland;*
- *De ervaren verbinding met het Koninkrijk der Nederlanden;*
- *Het aandeel van de bevolking met sociale inclusie;*
- *Vertrouwen in andere mensen;*
- *Vertrouwen in lokale instituties;*
- *Vertrouwen in Europees Nederlandse instituties;*
- *Kwaliteit van instituties;*
- *Toegankelijkheid van instituties.*

³ Volgens de definitie van Hoff & Vrooman (2011).

Duurzaamheid van brede welvaart op eilanden

De duurzaamheid van brede welvaart (de dimensie 'later') heeft op kleine eilanden een ander karakter dan in grotere, continentale landen. Door hun geografische ligging zijn eilanden per definitie sterk afhankelijk van de buitenwereld: voor handel, voedsel, energie, onderwijs en tal van andere voorzieningen. Tegelijkertijd zijn ze kwetsbaar voor invloeden van buitenaf, zoals klimaatverandering of socio-economische veranderingen. Deze externe afhankelijkheden en kwetsbaarheden spelen een rol in hoe de brede welvaart zich in Caribisch Nederland kan ontwikkelen.

Een concreet voorbeeld hiervan is het cruise-toerisme op Bonaire (de grote rederijen doen Saba en Sint Eustatius niet aan). De komst van cruiseschepen is een belangrijke inkomstenbron en draagt daarmee bij aan brede welvaart 'hier en nu'. Deze economische activiteiten worden echter grotendeels 'elders' aangestuurd. De cruiseschepen en -maatschappijen horen bij internationale ondernemingen, en zijn geen onderdeel van het economisch kapitaal van het eiland zelf. De economische waarde wordt daarmee niet volledig gecreëerd door de kapitaalgoederen van het eiland zelf. Ook de vaarroutes, en het wel of niet aanmeren op Bonaire, worden deels buiten het eiland om bepaald. Een deel van de hulpvoorraden waar een eiland afhankelijk van is, bevindt zich in feite dus 'elders', buiten de invloedssfeer van het eiland zelf.

Zoals eerder beschreven in de context van menselijk kapitaal, laat de dynamiek rondom migratie zien hoe sterk Caribisch Nederland verbonden is met de buitenwereld. Zo zorgt het gebrek aan voldoende onderwijsmogelijkheden op de eilanden ervoor dat een belangrijk deel van het menselijk kapitaal in het buitenland (of in Europees Nederland) wordt opgebouwd, en niet op het eiland zelf. In sommige gevallen keert dit menselijk kapitaal niet terug, of pas decennia later. Deze migratiebewegingen tussen Caribisch Nederland en de buitenwereld spelen hiermee een belangrijke rol in de ontwikkeling van brede welvaart 'later'.

Daarnaast kunnen de eilanden door hun geografische kenmerken niet volledig zelfvoorzienend zijn. Het gebrek aan (geschikte) ruimte zorgt dus voor een structureel gebrek aan eigen natuurlijke hulpbronnen, waardoor water, voedsel en energie in grote mate geïmporteerd moeten worden. Deze externe afhankelijkheid vormt hiermee een belangrijke basis waarop de brede welvaart in Caribisch Nederland gebouwd is.

Conclusie

Deze theoretische verkenning vormt de eerste stap in het monitoren van brede welvaart 'later' voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Op basis van deze verkenning zijn voor de vier vormen van kapitaal onderwerpen geïdentificeerd die gemonitord moeten worden om een volledig beeld van de brede welvaart 'later' te krijgen voor Caribisch Nederland.

De volgende stap is om deze onderwerpen praktisch uit te werken. Dat houdt in dat er per onderwerp gekeken moet worden hoe deze geoperationaliseerd wordt, welke gegevensbronnen beschikbaar zijn en welke afgeleide indicatoren hieruit ontwikkeld kunnen worden. Ook is het noodzakelijk om de relatie tussen 'later' en 'elders' voor Caribisch Nederland uit te diepen. Uit de verkenning blijkt dat Caribisch Nederland in hoge mate afhankelijk is van externe factoren, waarvoor ontwikkelingen buiten het eiland direct invloed hebben op de huidige en toekomstige

brede welvaart. Hiermee verschilt Caribisch Nederland fundamenteel met Europees Nederland. Het beter begrijpen van deze afhankelijkheden is noodzakelijk om de duurzaamheid van brede welvaart op de eilanden goed te monitoren. Deze volgende stappen vereisen een gestructureerde aanpak, waarvoor gespecialiseerde expertise en middelen benodigd zijn.

Literatuur

CBS, 2025a, [Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals 2025](#). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire

CBS, 2025b, [Regionale Monitor Brede Welvaart](#). Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

Coumans, M. en L. Janssen, 2025, [Leve in de marge](#). Statistische Trends. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire.

Goldin, C., & Katz, L., 1999, Human capital and social capital: the rise of secondary schooling in America. 1910 to 1940. *Journal of Interdisciplinary History*, vol. 29, 683–723

Hoff, S., en J.C. Vrooman, 2011, Dimensies van sociale uitsluiting. Naar een verbeterd meetinstrument. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

OECD, 2024, *How's life? 2024: Measuring Well-being*. OECD Publishing, Parijs.

Stiglitz, J. E., A. Sen en J.-P. Fitoussi, 2009, [Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress](#). Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Parijs.

UNECE, 2014, [Conference of European Statisticians \(CES\) Recommendations on Measuring Sustainable Development](#). United Nations, New York/Genève.